

BRANDAFARIN JOURNAL OF MANAGEMENT

Volume No.: 3, Issue No.: 51, Jun 2024

P-ISSN: 2717-0683 , E-ISSN: 2783-3801

Communication patterns and family damage

Abstract:

The family is a social and natural system that has its own characteristics. This social system invents a set of rules and principles and determines various roles for its members. In addition, the family has a systematic power structure, produces complex forms of overt and covert messaging, and possesses elaborate negotiation and problem-solving methods that allow it to perform a variety of tasks. to complete successfully. The relationship between the members of this subculture is a deep and multi-layered relationship that is mainly based on shared history, shared and internalized perceptions and assumptions about the world, and shared goals. The purpose of this research is to investigate the different patterns of communication and the damages caused to the family; Was. This research was done as a library study, analytical/descriptive method. The family and its injuries are a topic that has been discussed and researched for a long time among different groups and community leaders; In this research, communication patterns and family harms and solutions to prevent social harms and family and society problems have been discussed. For this purpose, the ideas and thoughts of elders, psychotherapists, teachers and family trainers have been used to clarify communication patterns and family injuries. Literature in this research will help us to understand the contents, teachings and their application in life more easily.

Keywords: Family, prevention of social damage, communication patterns

الگوهای متفاوت ارتباطی و آسیب های وارد شده بر خانواده

سید حسین فاطمی^۱

چکیده:

خانواده یک نظام اجتماعی و طبیعی است که ویژگی های خاص خود را دارد. این نظام اجتماعی مجموعه ای از قواعد و اصول را ابداع و برای اعضای خود نقش های متنوعی تعیین می کند. علاوه بر این، خانواده از یک ساختار نظامدار قدرت برخوردار است، صورت های پیچیده ای از پیام رسانی های آشکار و نهان را بوجود می آورد، و روش های مذاکره و مسئله گشایی مفصلی را در اختیار دارد که به آن اجازه می دهد تا تکالیف مختلفی را با موفقیت به انجام برساند. رابطه اعضای این خرده فرهنگ رابطه ای عمیق و چند لایه ای است که عمدتاً براساس تاریخچه مشترک، ادراکها و فرض های مشترک و درونی شده راجع به جهان، و اهداف مشترک بنا شده است. هدف از انجام این پژوهش، بررسی الگوهای متفاوت ارتباطی و آسیبهای وارد شده بر خانواده؛ بود. این تحقیق بصورت مطالعه ی کتابخانه ای، روش تحلیلی/ توصیفی صورت گرفت. خانواده و آسیب های آن موضوعی که مدتهاست موجب بررسی و پژوهش میان گروه های مختلف و مسئولین جوامع مطرح شده است؛ در این تحقیق و پژوهش با هدف الگوهای ارتباطی و آسیبهای خانواده و بیان راهکارهایی برای پیشگیری از آسیبهای اجتماعی و مشکلات و معضلات خانواده و جامعه پرداخته شده است. به این منظور از نظریات و اندیشه بزرگان، روان درمانگران و معلمان و مربیان خانواده بهره گرفته شده است تا الگوهای ارتباطی و آسیبهای خانواده روشن سازی شود. ادبیات در این تحقیق به ما در فهم آسانتر مطالب، آموزه ها و کاربرد آنها در زندگی کمک خواهد نمود.

کلید واژه ها: خانواده، پیشگیری از آسیب های اجتماعی، الگوهای ارتباطی.

مقدمه:

خانواده نخستین پیوند میان کودک و محیط اطراف اوست. کودک در خانواده پندارهای اولیه (ابتدایی) درباره جهان خارج را فرامی گیرد، از لحاظ جسمی و ذهنی رشد می یابد و پرورش پیدا می کند، شیوه سخن گفتن را می آموزد، هنجارهای اساسی رفتار را یاد می گیرد و سرانجام نگرشها اخلاق و روحیاتش در خانواده شکل می گیرد و به عبارت دیگر اجتماعی می شود (شریعتمداری، ۱۳۹۳). در خانواده است که کودکان اعم از پسر و دختر احساس می کنند که نسبت به آنها محبت می شود و از آنان قدردانی می گردد، چرا که در خانواده، پدر، مادر، پدر بزرگ، مادر بزرگ و اقوام یعنی همه آنان که کودکان آنان را دوست می دارند و کودکان نیز نسبت به آنها احساس تعلق می کنند. کودکان را در دایره روابط محبت آمیز خود محصور می کنند. این احساس پذیرش برای رشد و شکوفایی شخصیت کودک لازم و حیاتی است، کودک با تجربه کردن علاقه و محبت دیگران نسبت به خود، در واقع می آموزد که چگونه دیگران را دوست بدارد کودکانی که دارای چنین روابط عاطفی عمیق با اعضای خانواده شان نیستند به ندرت یاد می گیرند که در برابر دیگران توجه عمیقی از خود نشان دهند. تاکنون هیچ گونه جانشین رضایت بخش و مطلوبی برای خانواده پیدا نشده است. به طوری که اگر در دوران کودکی از داشتن خانواده محروم باشیم، در سراسر زندگی خود در جستجوی آن خواهیم بود. طی سالیان متمادی آزمایشهایی صورت گرفت تا تربیت کودکان در درون گروه های کودکان را جایگزین تربیت کودکان در واحدهای خانوادگی نمایند. اما همه این آزمایشها با شکست مواجه شد. مگر آزمایشهایی که برقراری روابط نزدیک با والدین کودکان و ارتباطات پیوسته با آنها را جزء برنامه خود قرار دادند (بالبی، ۱۹۸۲). بالبی طی ارائه گزارشی به سازمان جهانی بهداشت، کودکانی را که از مراقبت والدین برخوردار نبودند، مورد بررسی قرار داد. او تاکید داشت که کیفیت مراقبت والدین از یک کودک در سالهای اول زندگی برای سلامت ذهنی اش در آینده از اهمیت حیاتی برخوردار است (بالبی، ۱۹۸۲). آنچه برای سلامت ذهنی لازم است، این است که نوزاد و کودک می بایست رابطه گرم، صمیمانه و پیوسته ای با مادرش (یا جانشین دائمی مادر) داشته باشد تا به این وسیله هر دو به رضایت خاطر و خرسندی دست یابند. امروزه روان پزشکان و سایر متخصصان کودک معتقدند که این گونه مناسبات عمیق پیچیده و متقابل میان کودک و مادر در سالهای اولیه زندگی که به کرات تحت تأثیر روابط با پدر، برادران و خواهران تغییر می یابد نقش مهمی در رشد شخصیت و سلامت ذهنی کودک دارد (نوبی و همکاران، ۱۳۹۸).

^۱ - کارشناس ارشد روانشناسی بالینی/ دانشگاه آزاد نایین

با مسائل و مشکلات اجتماعی، فرهنگی اقتصادی و سیاسی جامعه را نخست از خانواده می‌آموزیم در رفت و آمدهای خانوادگی، کودک طرز گفت و شنودها و نشست و برخاست ها را فرا می‌گیرد و باید‌ها و نباید‌های زندگی را که اخلاق نامیده می‌شود و می‌آموزد و یا به خاطر می‌سپرد، به ارزش کار و پشتکار پی می‌برد. محبت خانواده را می‌چشد و لذت شیرین آن برخوردار می‌شود و به محبت کردن به دیگران تشویق می‌گردد. تلاش پدر و دلسوزی‌های بدون چشم‌داشت مادر را درک می‌کند و می‌آموزد که خود با تلاش و دلسوزی بیشتر برای اطرافیان سود بخش گردد. با کشش‌های عاطفی و واکنش‌های فردی و گروهی افراد خانواده و بزرگتران خویش خو می‌گیرد جایگاه والدین و مقام خانوادگی و اجتماعی سایر بزرگترهای خودراکم و بیش می‌فهمد، با نگرش و تربیتی خاص سنی خویش، خصایص پسندیده را از خصوصیات ناپسند برخی از افراد خانواده و اطرافیانش باز می‌شناسد و از آنان در کل رفتار و واکنش‌های خود تقلید و پیروی می‌نماید تا آنجا که به تدریج محیط و به طور کلی دنیای بیرون از خانه و خانواده‌اش را به ترتیبی که خانواده در نظرش ترسیم و تجسم کرده است نگاه می‌کنند که خانواده اش زندگی می‌کنند و به او آموخته اند. خانواده در هر شرایط می‌تواند شخصیت کودک را رشد دهد و از لحاظ تحصیل و دانش به نسبت نهایی که بزرگترها به علم می‌دهند موجبات پیشرفت او را فراهم کند (رحیمیان، ۱۳۹۰: ۳۵).

عوامل موثر بر الگوهای ارتباطی خانواده، مولفه‌های الگوهای ارتباطی خانواده، نظریه‌ها و دیدگاه‌های الگوهای ارتباطی خانواده، مفهوم خانواده، ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده، جهت‌گیری گفت و شنود، جهت‌گیری هم‌نوایی، الگوهای ارتباطی خانواده و تعارضات فرزندان و والدین، الگوهای ارتباطی خانواده و متغیرهای شخصیتی، انواع الگوهای ارتباطی خانواده، خانوادگی توافق‌کننده، خانواده‌های کثرت‌گرا، خانواده‌های محافظت‌کننده، خانواده‌های بی‌قید، ارتباط خانوادگی، الگوها و شیوه‌های رفتار والدین، فرزند پروری مقتدرانه، فرزند پروری آسان‌گیرانه، فرزند پروری بی‌اعتنا را دارد. در این میان افراد به وسیله‌های علائق و دلبستگی‌های عاطفی نیرومند، دیرپا، و متقابل به یکدیگر متصل شده‌اند. ممکن است از شدت و حدت این علائق و دلبستگی‌ها در طی زمان کاسته شود، لیکن باز هم علائق مزبور در سراسر زندگی خانوادگی به بقای خود ادامه خواهند داد (گلدن برگ و گلدن برگ^۱، ۱۹۳۴؛ ترجمه حسین شاهی برواتی و نقشبندی، ۱۳۹۲). بر هیچ کس پوشیده نیست که خانواده مامن آرامش و جایگاه به شکوفا رساندن استعدادهاست. افراد در درون خانواده از هم تاثیر می‌پذیرند و بر هم تاثیر می‌گذارند. مسلماً شکوفایی افراد خانواده، متأثر از عملکرد درونی خانواده است (جهانگیر، ۱۳۹۱). عملکرد خانواده در اصل اشاره به ویژگی‌های سیستمی خانواده دارد. به بیان دیگر عملکرد خانواده یعنی توانایی خانواده در هماهنگی یا انطباق با تغییرات ایجاد شده در طول حیات، حل کردن تعارض‌ها، همبستگی میان اعضا و موفقیت در الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز میان افراد و اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده (پورترس و هاوول^۲، ۱۹۹۲؛ به نقل از کرامتی و کاوه، ۱۳۹۴). به نظر دیکستین^۳ (۲۰۰۷)، برای دستیابی به عملکرد مطلوب در سیستم خانواده، باید نقش‌ها، وظایف و تکالیف در بین همه اعضای خانواده به طور نظامند و هماهنگ، سازمان داده شود. هم‌چنین او معتقد است هماهنگی و توازن، رهبری و رابطه موثر، برای عملکرد بهینه، مهم هستند. از سوی دیگر دپاول^۴ (۲۰۰۶) بعضی از ویژگی‌های خانواده دارای عملکرد مطلوب را این گونه عنوان می‌کند: تعامل ارتباطی باز، کنترل و مهار فشارهای روحی و روانی به طور موثر، همدلی، رهبری، ابراز محبت و علاقه، مسئولیت‌پذیری شخصی. خانواده‌های برخوردار از کارکرد سالم، سواً بقای خود در قالب یک نظام، موجب شکوفایی توان بالقوه یکایک اعضای خود می‌گردند؛ یعنی به آنها اجازه می‌دهند با اعتماد و اطمینان خاطر در پی کاوش‌گری و خودیابی بر آیند (گلدن برگ و گلدن برگ، ۱۹۳۴؛ ترجمه حسین شاهی برواتی و نقشبندی، ۱۳۹۲). بنابراین سلامت و سعادت جامعه به سلامت و پویایی نظام خانواده وابسته است و سلامت و تعادل و تعالی نظام خانواده نیز به کیفیت روابط بین والدین و فرزندان بستگی دارد (حسینی، ۱۳۹۸).

الگوهای ارتباطی چیست، ارتباطات و الگوهای ارتباطی، انواع الگوهای ارتباطی، عوامل پیش‌بینی‌کننده الگوهای ارتباطی زوجین، مولفه‌های الگوهای ارتباطی زوجین، عوامل موثر بر الگوهای ارتباطی زوجین، نظریه‌های الگوهای ارتباطی زوجین، نظریه سیستم‌های خانواده، نظریه انتخاب گلاسر، مدل خطی ارتباط، الگوهای منفی ارتباطی، انتقاد در مقابل شکایت، دفاعی رفتار کردن، عدم همکاری، الگوهای مثبت ارتباطی، رویکرد ارتباطی خانواده، رویکرد غنی‌سازی ارتباط، باورهای اساسی رویکرد غنی‌سازی ارتباط، ارزش‌ها در رویکرد غنی‌سازی ارتباط، تاثیر الگوهای ارتباطی زوجین بر سازگاری زناشویی، زوجین سرزننده، زوجین سازگار، زوجین سنتی، زوجین متعارض، الگوی ساختاری تعهد زناشویی بر اساس الگوهای ارتباطی، الگوهای ارتباطی خانواده، رابطه بین الگوهای ارتباطی و ویژگی‌های شخصیتی وجود دارد.

¹ Golden leaf and golden leaf

² Prosthesis and Howell

³ Dickstein

⁴ DePaul

ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده

خانواده همواره به عنوان مهم ترین سیستم انسانی مورد توجه بوده است. والاتزویک، بیوین و جکسون^۱ (1967)، به نقل از کلارک و شیلدز^۲ (1997) خانواده را سیستمی قانون گذار تعریف می کنند که اعضای آن به طور مداوم در حال تعریف مجدد ماهیت روابط خود بر مبنای الگوی ارتباطاتشان هستند. در واقع، شناخت انواع مختلف الگو و سبک های ارتباطات خانوادگی علاوه بر توصیف، به پیش بینی و توضیح عملکرد خانواده و توصیه ها و تجویزهای مربوط به آن کمک می کند. محققان سعی کرده اند الگوهای ارتباط خانوادگی را بشناسند و طبقه بندی کنند (فیتزپاتریک و ریچی^۳، 1994؛ به نقل از فیتزپاتریک^۴، 2004). یکی از مدل های مطرح در خانواده که به تعاملات در خانواده و نقش آن در سازگاری موثر با محیط پرداخته است مدل الگوی ارتباطی خانواده است. اصولاً مفهوم الگوی ارتباطی خانواده یا طرح واره های ارتباط خانواده، ساختار علمی از دنیای ظاهری خانواده است که براساس ارتباط اعضای خانواده بایکدیگر و اینکه اعضاء چه چیزی به یکدیگر می گویند و چه کار انجام می دهند و اینکه چه معنایی از این ارتباطات دارند، تعریف می شود (کوئرر و فیتزپاتریک^۵، 2015)؛ در مدل اولیه الگوهای ارتباطی خانواده دو بعد جهت گیری اجتماعی و جهت گیری مفهومی معرفی شده (مک لئود و چافی^۶، 1972) که در فرم تجدید نظر شده (ریچی و فیتزپاتریک^۷، 1990؛ کرنر و فیتزپاتریک، 2002)، به دو بعد جهت گیری گفت و شنود و جهت گیری همنوایی تغییر نام داد.

جهت گیری گفت و شنود

جهت گیری گفت و شنود اشاره با شرایطی دارد که در آن خانواده، اعضا را به شرکت آزادانه و آسان در تعامل و گفتگو در زمینه های گوناگون تشویق می کند. اعضای خانواده های با گفت و شنود بالا، آزادانه و پیوسته و خود انگیزه با یکدیگر تعامل دارند و امکان طرح طیف گسترده ای از موضوعات بدون محدودیت زمانی را دارند؛ این خانواده ها زمان زیادی را در جهت ارتباط متقابل و بحث درباره ی موضوعات مختلف، صرف می کنند. افراد خانواده، فعالیت های انفرادی، افکار و احساساتش را با اعضا خانواده در میان می گذارند و اعضای خانواده در کنار یکدیگر و با هم تصمیم می گیرند (کوئرر و فیتزپاتریک^۸، 2012). والدین خانواده های دارای جهت گیری گفت و شنود زیاد، به فرزندان خود و آن چه آن ها بیان می کنند علاقه دارند، برای آنها اهمیت قائل هستند و از آنها حمایت می کنند (هلسن، ولبرگ و میوس^۹، 2014).

جهت گیری همنوایی

وضعیت همنوایی به این معناست که ارتباطات خانواده تا چه حد شرایط همسان بودن نگرش ها، ارزش ها و عقاید را مورد تاکید قرار می دهد خانواده ها با همنوایی زیاد در تعاملات خود بر همسانی باورها و نگرش ها تاکید دارند؛ تعاملات آنها بر همنوایی، اجتناب از تعارض و وابستگی متقابل خانواده به هم تکیه دارد؛ و اعضای چنین خانواده هایی تشویق می شوند خود را با در نظر گرفتن عضویت شان در خانواده تعریف کنند. بنابراین خود پنداره های آنان عمدتاً به وسیله انتظاراتی که دیگران از آن ها دارند تعیین می شوند؛ و ارتباطات بین دو نسل در این خانواده ها، بر حرف شنوی از پدر و مادر و دیگر بزرگسال استوار است (کوئرر و فیتزپاتریک، 2014؛ فیتزپاتریک، 2014). این خانواده ها ساختار سنتی دارند. با این نگاه ساختاری، نظام خانواده سلسله مراتبی و به هم متصل است. ارتباط و تعامل درون خانواده اهمیت بیشتری از ارتباط با بیرون خانواده دارد. اعضای خانواده اعتقاد دارند که برنامه افراد باید با اعضا دیگر خانواده هماهنگ باشد و انتظار دارند که اعضای خانواده وابستگی و علائق خود را پایین تر از خواسته و علائق خانواده قرار دهند و نیز والدین انتظار دارند که براساس خواست آنها کار صورت گیرد (فیتزپاتریک و کوئرر، 2018).

¹ Wallatzwick, Bevin and Jackson

² Clark and Shields

³ Fitzpatrick and Ritchie

⁴ Fitzpatrick

⁵ Koerner and Fitzpatrick

⁶ McLeod and Chaffee

⁷ Ritchie and Fitzpatrick

⁸ Corner and Fitzpatrick

⁹ Helsen, Wellberg and Meuse

انواع الگوهای ارتباطی خانواده

ترکیب دو بعد جهت گیری گفت و شنود و جهت گیری همنوایی، چهار طرحواره ارتباطات خانوادگی را شکل می‌دهد (فیتزپاتریک و ریچی، 1994) که «الگوهای ارتباطات خانواده» خانواده می‌شوند (کوئرتر و فیتزپاتریک، 2012). هر الگو نوع خاصی از خانواده‌ها را توصیف می‌کند. این چهار نوع الگو یا چهار نوع خانواده از ترکیب وضعیت‌های زیاد یا کم بر روی پیوستارهای دو بعد جهت‌گیری گفت و شنود و جهت‌گیری همنوایی حاصل می‌شوند و عبارتند از: خانواده توافق‌کننده، خانواده کثرت‌گرا، خانواده حمایت‌گر، و خانواده بی‌قید.

خانواده‌های توافق‌کننده

این خانواده‌ها گفت‌شنود و همنوایی بالایی دارند. در چنین خانواده‌هایی از یک سو علاقه به ارتباط‌های باز و کشف باورهای تازه و از سوی دیگر حفظ سلسله مراتب موجود، اهمیت دارد. پدر و مادر ضمن علاقه فراوان به فرزندان و اظهار نظراتشان، خودشان تصمیم‌گیرنده نهایی خانواده به شمار می‌روند (کوئرتر و فیتزپاتریک، 2015). فرزندان این خانواده یاد می‌گیرند که برای گفت‌و شنودهای خانواده ارزش قائل باشند و ارزش‌ها و عقاید والدین خود را به کار بندند (فیتزپاتریک، 2015).

خانواده‌های کثرت‌گرا

این خانواده‌ها که گفت‌و شنود بالا و همنوایی کم دارند. ویژگی آنها تعامل باز و بدون محدودیت است. موضوعات به صورت باز و سرگشاده مطرح می‌شوند و همه اعضا خانواده در گفتگوها شرکت دارند. پدر و مادر ضرورتی برای کنترل فرزندان یا تصمیم‌گیری در مورد آنها نمی‌بینند، گرایش به پذیرش باورهای فرزندان خود دارند و اجازه می‌دهند به طور برابر در تصمیم‌گیری خانواده شرکت داشته باشند (کوئرتر و فیتزپاتریک، 2014)؛ فرزندان در این خانواده‌ها ضمن احترام به دیدگاه‌های پدر و مادر، مستقل و خودمختار هستند (فیتزپاتریک، 2015).

خانواده‌های محافظت‌کننده

این خانواده‌ها که گفت‌و شنود کم و همنوایی بالایی دارند. در این خانواده‌ها بر پیروی از مرجع قدرت (پدر و مادر) تأکید می‌شود و به تفکر، خردورزی و ارتباطات باز اهمیت چندانی داده نمی‌شود پدر و مادر بر این باورند که آنها باید برای خانواده و فرزندان‌شان تصمیم بگیرند و دلیلی نمی‌بینند در زمینه تصمیمات خود به فرزندان‌شان توضیح دهند در این خانواده‌ها بر اطاعت و پیروی از فرم‌های خانواده تأکید دارند و ارزش کمی را برای جایگزین کردن عقاید و تفکرات و رشد مهارت‌های ارتباطی قائل هستند (کوئرتر و فیتزپاتریک، 2015).

خانواده‌های بی‌قید

در این خانواده‌ها که گفت‌و شنود و همنوایی پایینی دارند. میزان تعاملات میان اعضا خانواده کم است و معمولاً درباره شمار محدودی از موضوع‌ها گفتگو می‌شود. پدر و مادر در این خانواده‌ها بر این باورند که همه اعضای خانواده باید توانایی تصمیم‌گیری را داشته باشند، اما بر خلاف خانواده‌های کثرت‌گرا به تصمیم‌های فرزندان خود و برقراری ارتباط با آنها علاقه‌ای نشان نمی‌دهند (کوئرتر و فیتزپاتریک، 2015). در این خانواده‌ها ارتباط بسیار کمی بین والد-کودک وجود دارد و کودک به حال خود واگذاشته می‌شوند. به همین دلیل کودکان مستعد هستند که از محیط خارجی تأثیر بپذیرند. اعضا در این خانواده‌ها گفتگو کمی با یکدیگر دارند و ارزش کمی برای وجود و هویت خانواده قائل هستند (فیتزپاتریک و کوئرتر، 2014). در شکل 1، چگونگی تعامل این دو بعد و الگوهای ارتباطی ناشی از آن نشان داده شده است.

ارتباط خانوادگی

برای سازگاری با تغییرات ناشی از بلوغ و نوجوانی تغییر الگوهای شکل گرفته در روابط فرزند-والدین نه برای فرزندان و نه برای والدین کار چندان ساده‌ای نیست. ولی ایجاد ارتباط موثر و جوی پذیرا در خانواده مشکلات و تضاد‌های مرحله انتقال از کودکی به نوجوانی را کاهش می‌دهد (بارنز و اولسون¹، 1985؛ گروت و وانت و کوپر²، 1983؛ یونیس، 1983؛ به نقل از ماسن و همکاران³؛ ترجمه یاسایی، 1389). در مطالعه‌ای که در مورد خانواده‌های بهنجار انجام شد معلوم شد که در خانواده‌هایی که

¹ Barnes and Olson

² Groot Vant and Cooper

³ Massen et al

ارتباط بین والدین و نوجوانان بهتر بود همبستگی خانواده، سازگاری و احساس رضایت هم بالاتر بود (بارنز، اچ. و اولسون^۱، 1986؛ به نقل از ماسن و همکاران؛ ترجمه یاسایی، 1389). در حقیقت ارتباط موثر سبب می شود که اعضای خانواده بتوانند بین جدایی از یکدیگر و همبستگی با یکدیگر تعادلی برقرار کنند (بارنز و اولسون، 1985؛ گروت و وانت و کوپر^۲، 1983؛ یونیس^۳، 1983؛ به نقل از ماسن و همکاران؛ ترجمه یاسایی، 1389) بر عکس، مطالعات مربوط به روابط والدین و فرزند در خانواده های نا به سامان یا خانواده هایی که فرزند نابهنجار دارند یا یکی از والدین مشکل روانی دارند نشان داده است که والدین و فرزندان در این خانواده ها قادر به برقراری ارتباط موثر با یکدیگر نیستند (گولد اشتاین، بیکر و جانسون^۴، 1980؛ راتر، 1980؛ واین، سینگر، بارتکو و توهی، 1976؛ به نقل از ماسن و همکاران؛ ترجمه یاسایی، 1389).

نقش والدین در پیشگیری از آسیب های اجتماعی کودکان و نوجوانان

از آن جایی که خانواده یکی از مهم ترین عوامل موثر در رشد همه جانبه کودک و نوجوان است، می تواند در جهت پیشگیری از آسیب های اجتماعی گام های مؤثری بردارد از جمله:

- ۱- تربیت دینی کودکان و نوجوانان را از همان ابتدای تولد آغاز کنند.
- ۲- از طریق مشاهده، پیگیری پیشرفت تحصیلی و ارزیابی فعالیت های دانش آموز و تشکیل جلسات مشورتی با معلمان و... نقاط قوت فرزندان خود را از لحاظ تحصیلی و اخلاقی اجتماعی شناسایی و نسبت به پرورش و تقویت صحیح آن نقاط قوت اقدام کنند تا بدین وسیله در شکل گرفتن شخصیت فرزند، نقش اساسی و الهی خود را ایفا کنند.
- ۳- نقاط ضعف فرزندان را به عنوان یک عیب بزرگ تلقی نکنند و در نظر داشته باشند که همه افراد به طور طبیعی نواقص و نقاط ضعفی دارند و نمی بایست کودکان و نوجوانان را به خاطر نقاط ضعف آنها سرزنش و تحقیر کرد.
- ۴- از مقایسه فرزندشان با همسالان در امور علمی و آموزشی جداً اجتناب نمایند.
- ۵- در جهت تربیت صحیح فرزندان و ترویج عادات مطلوب تربیتی در آنها باید عملاً اقدام کنند نه صرف تذکر و توصیه شفاهی.
- ۶- در به کارگیری شیوه های تربیتی، هماهنگ عمل کنند.
- ۷- با مدرسه در اجرای روش های صحیح تربیتی و آموزشی همکاری مجدانه داشته باشند.
- ۸- الگوی مناسبی برای تربیت صحیح فرزندان خود انتخاب کنند.
- ۹- در ضمن اعطای آزادی به فرزندان مراقب رفتار، گفتار، ابتکارات و... آنها باشند زیرا اعطای آزادی بیان و... فرزندان را برای اجتماع فردا آماده می کند و موجب می شود آنان بتوانند ابتکارات و خلاقیت های خود را بروز دهند.
- ۱۰- روابط صحیح و متعادل با فرزندان خود داشته باشند.
- ۱۱- به نیازهای مختلف آنها از جمله نیاز به مهربانی و محبت، استقلال، کمال و خودشکوفایی، تشویق و قدردانی، عزت نفس، امنیت و آسایش خاطر، احساس تعلق داشتن به گروه و احساس هویت توجه نمایند.
- ۱۲- مسئولیت های مناسبی را به فرزندان خود واگذار نمایند و از آنان بخواهند که وظایف خود را به بهترین وجه انجام دهند.
- ۱۳- در انتخاب دوستان مناسب برای فرزندانشان، نظارت کامل داشته و راهنمای خوبی برای آنان باشند.
- ۱۴- امکانات تفریحات سالم را برای کودکان و نوجوانان فراهم نمایند.

¹ Barnes, H. and Olson

² Groot Vant and Cooper

³ EuniceGoldstein, Baker and Johnson

۱۵- در جهت بالا بردن عزت نفس کودکان و نوجوانان، در انجام امور اساسی خانواده و محیط تحصیلی با فرزندان نوجوان خود مشورت نمایند.

۱۶- حضور معنوی برای نوجوانان داشته باشند.

۱۷- برای اوقات فراغت فرزندان با هماهنگی مدرسه و مشاوران تربیتی برنامه ریزی بهینه نمایند.

۱۸- فرزندان را به ورزش و فعالیت های بدنی تشویق کنند زیرا یکی از عوامل ایجاد عزت نفس و بهبود مناسبات اجتماعی و وضعیت روانی نوجوانان، ورزش و فعالیت های بدنی است.

بحث و نتیجه گیری:

اگرچه نقش خانواده در پیشگیری از آسیب های اجتماعی بسیار مهم تلقی می گردد لیکن این مسئله به معنای عدم توجه به کارکرد مناسب سایر نهادهای اجتماعی و برنامه ریزی های صحیح اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در ارتباط با مسائلی از قبیل توزیع مناسب ثروت در جامعه، ایجاد فرصت های اشتغال، توسعه آموزش های غیررسمی و استفاده از ظرفیت های رسانه ای نمی باشد. در این میان نقش انجمن اولیا و مربیان با کارکردهای ویژه آن از قبیل تحکیم روابط اجتماعی اعضای خانواده از طریق آموزش خانواده می تواند مورد توجه مسئولان و برنامه ریزان فرهنگی و اجتماعی قرار گیرد (نیازی، 1393).

راهکارها و پیشنهادات:

- احترام گذاشتن به حقوق زنان در جامعه و خانه و مشارکت دادن آنان در مسائل اجتماعی؛
- تدوین قوانین حمایتی از حقوق زوجین با ضمانت اجرایی قوی؛
- برنامه ریزی جهت آموزش صحیح بوسیله رسانه های گروهی از جمله صدا و سیما؛
- آموزش اصول و شیوه های تربیتی به والدین، به خصوص درباره ازدواج، بلوغ، طلاق، و آسیب های اجتماعی؛
- کنترل و نظارت والدین در انتخاب دوست توسط فرزندان؛
- کنترل و پیگیری کردن علل تأخیر مراجعت فرزندان به خانه، نظارت بر شب نشینی ها...؛
- خودداری از سختگیری های بی مورد در انتخاب همسر یا فرد مورد علاقه در ازدواج؛
- تلاش در جهت تسهیل امر ازدواج برای جوانان و پرهیز از تشریفات زائد در این مهم؛
- تشویق فرزندان به تحصیل و بستر سازی مناسب برای این امر؛
- رسیدگی و نظارت به درس و محیط مدرسه جوانان با همکاری مدیران و معلمان؛
- آموزش مهارت های زندگی به دختران، آشنایی با خود، اهداف و مسائل جنسی؛
- ایجاد مراکز مشاوره ای برای مشاوره نوجوانان و خانواده های آنان؛
- استقرار مددکاران حرفه ای در پایانه ها، خروجی ها شهرها و کشور و...؛
- آگاهی به نوجوانان و جوانان از عواقب ارتکاب بزهکاری از طریق رسانه های جمعی؛
- تشویق جوانان به امر مقدس سنت پیامبر (ص) یعنی ازدواج و کمک روحی و مالی به فرزندان.

منابع و مآخذ:

- اسعدی؛ سید حسن؛ پیش گیری از اعتیاد (مواد مخدر آسیب ها و راهبردها) انتشارات انجمن اولیا و مربیان؛ چاپ 1394
- آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات) - هدایت الله ستوده - تهران - انتشارات آوای نور - چاپ شانزدهم - 1395
- آسیب شناسی کج روی های اجتماعی - محمدحسین فرجاد - تهران - مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه - چاپ اول - بهار 1393
- پارسا، (1390)، قدرت والدین نویسنده: شری فرگوسن و لارنس ای. مازین، مترجم: خانم - ن. پارسا
- پیران، پرویز. «بررسی اعتیاد و باز پروری معتادان تهران»، انتشارات دفتر آموزش و پرورش، سازمان بهزیستی کشور، انتشار دوم 1399
- توسلی، غلامعباس. جامعه شناسی کار و شغل، تهران، انتشارات سمت. چاپ 1395.
- جهانگرد، یدا... نحوه رفتار والدین با فرزندان؛ انتشارات انجمن اولیا. مربیان، ۱۳۹۳
- جهانگرد، (1395)؛ نحوه رفتار والدین با فرزندان، تألیف: یدالله جهانگرد.
- دکتر دان دینک میر - دکتر گری. د. مکی؛ مترجم: رئیس دانا مجید، والدین مؤثر فرزند مسئول انتشارات رشد، ۱۳۹۳
- دکتر نوابی نژاد، شکوه، سه گفتار درباره راهنمایی و تربیت فرزندان؛ انتشارات انجمن اولیا. مربیان، ۱۳۹۳
- روانشناسی جوانان و نوجوانان: دکتر سیداحمد احمدی - انتشارات مشعل. چاپ 1397
- ریتزر، جرج. نظریه های جامعه شناسی معاصر. ترجمه: محسن ثلاثی و دیگری. تهران: انتشارات نی. چاپ سوم: 1396.
- ریسی، (1391)؛ والدین مؤثر فرزند مسئول - نویسنده: دکتر دان دینک میر - دکتر گری. د. مکی؛ مترجم: مجید رئیس دانا.
- ستوده، هدایت الله. «آسیب شناسی اجتماعی» (جامعه شناسی - انحرافات) تهران انتشارات آوای نور چاپ چهارم 1396.
- سروستانی، (1395)، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات اجتماعی) تألیف رحمت ا... صدیق سروستانی.
- صدیق سروستانی، رحمت ا...؛ آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات اجتماعی)، ۱۳۹۳
- صدیق سروستانی، رحمت ا...؛ آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات اجتماعی)،
- فرجاد، محمد حسین؛ آسیب شناسی کج روی اجتماعی، مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۹۳
- فرجاد، محمدحسین. اعتیاد. تهران: انتشارات بدر؛ چاپ دوم 1397.
- فرجاد، (1394)، آسیب شناسی کج روی اجتماعی - تألیف محمد حسین فرجاد.
- محسنی تبریزی، علیرضا. وندالیسم مبانی روانشناسی اجتماعی، جامعه شناسی و روانشناسی رفتار وندالیستی در
- مباحث آسیب شناسی و کژ رفتاری اجتماعی، تهران، انتشارات آن، چاپ 1393
- مهکام مجله اینترنتی آموزش خانواده - نقش خانواده در جلوگیری از آسیب های اجتماعی فرزندان ص 5 روزنامه کیهان.
- نوابی نژاد، (1391)، سه گفتار درباره راهنمایی و تربیت فرزندان - دکتر شکوه نوابی نژاد.